

OSEBNOST

doc. dr. Kristijan Musek Lešnik

23.12.2014

OSEBNOST & MOTIVI

Motivacija kot vzrok obnašanja

Med najbolj temeljnimi vprašanji, naslovljenimi na naše obnašanje, duševnost in osebnost, so vprašanja o njihovih vzrokih in determinantah.

Zakaj in čemu se obnašamo tako, kot se? Kaj so gibalna in silnice našega ravnanja?

Na ta vprašanja lahko damo odgovore, ki temeljijo na zdravorazumskih razmišljanjih in izročilu, v psihologiji pa želimo nanje dati odgovore v obliki znanstvenih teorij.

- Zakaj nekdo nekaj naredi?
- Vzroki obnašanja
- Primeri motivov:
  - Paul Rusesabagina
  - Jason McElwain
  - Tina Maze
- Za katere motive gre?

Vzroki, izvori (faktorji) obnašanja

- Zakaj se obnašamo, tako kot se?
- Zakaj se sploh obnašamo?
- Kaj povzroča obnašanje?
- Pojem motivacije se nanaša na pojave, ki pomenijo vzroke (izvore, dejavnike) obnašanja.
  - ti so lahko notranji ali zunanji
  - notranji izvori (osebnost, fiziološki procesi, potrebe, goni, motivi, cilji, vrednote, zamisli...)
  - zunanji izvori (dražljaji, pobude, pritiski, situacije, okolščine, kulturno in socialno okolje...)

Psihološka opredelitev (definicija) motivacije

- K cilju usmerjeno obnašanje
- Dejavniki, ki aktivirajo in usmerjajo obnašanje
- Motiv pomeni potrebo ali željo, ki spodbuja (aktivira, energizira) dejavnost in jo usmerja (k nekemu cilju)
- Bolj natančno pojmovanje dejavnikov in vloge motivacije
  - Proženje obnašanja (energiziranje, aktiviranje)
  - Izbiranje obnašanja
  - Vzdrževanje obnašanja
  - Usmerjanje obnašanja
  - Prenehanje obnašanja

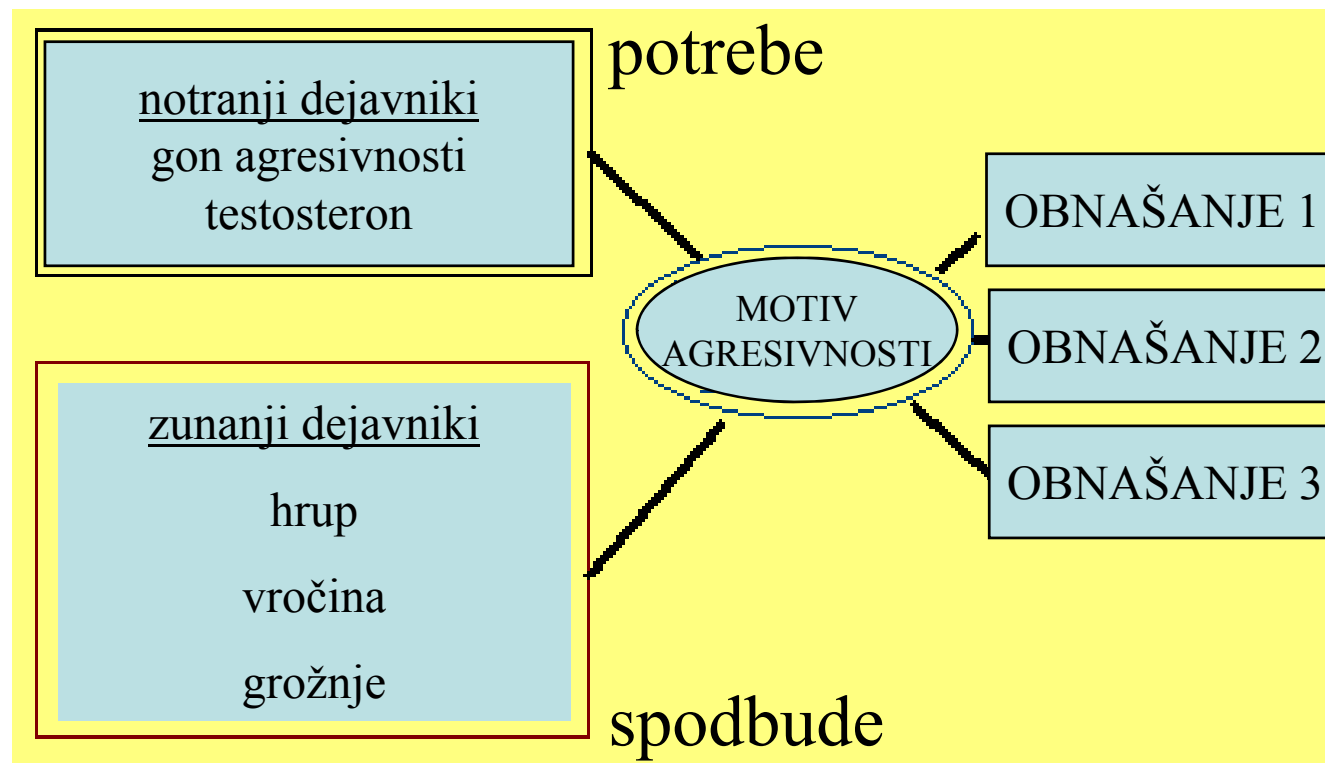
MOTIVACIJA = AKTIVIRANO IN USMERJENO OBNAŠANJE

Dejavniki motivacije

- notranji, osebni dejavniki (biološki, psihološki)
- zunanji, situacijski dejavniki

Primer:

Storilnostna motivacija

PREGLED:

- Težnja k dosežkom
- Splošnost in stabilnost storilnostne motivacije
- Atkinson: želja po uspehu in strah pred neuspehom
- Nivo aspiracije, vztrajnost, izbira rizika in naloge
- Dinamična teorija ravnanja (Atkinson, Birch, 1970)
- Ekonomska razvitost in storilnost (McClelland)
- Razvojni, socialni in spolni vidik storilnosti (Horner, 1968; strah pred uspehom)

Težnja k dosežkom

- Že pri otrocih
  - veselje nad dosežki in vztrajnost
- Za razvoj storilnostne naravnosti pomembno:
  - samoeksploracija (Lorenz, 1969)
    - obvlada, ne obvlada
    - stopnjevanje kompetentnosti
  - socialna primerjava
    - pomembno merilo “teže” dosežka in lastne kompetentnosti
- Vrednotenje dosežkov
  - imanentno nalogi
    - uspeh, neuspeh
  - avtonomno
    - uspešnejši, neuspešnejši kot prej
  - socialno primerjalno
    - uspešnejši, neuspešnejši kot drugi
- Drugi dejavniki
  - sposobnosti, razvitost
  - kulturne vrednote in norme
  - zgledi, vzgoja, nagrajevanje, učenje

Storilnostni motiv

- Katero sestavljanko bi najraje reševali (% možnosti za rešitev)
  - 10, 30, 50, 70, 90
- Murray (1938): potreba po dosežkih med najpomembnejšimi potrebami

Ugotavljanje/merjenje (primeri):

- TAT
  - McClelland in sod.
  - standardizirali postopek
  - glavni problem: kako ločiti storilnostno vsebino od drugih motivacijskih vsebin
- TAQ (Mandler Sarason Test Anxiety Questionnaire)
  - merjenje strahu pred neuspehom

Kaj je storilnostna motivacija?

- Želja, težnja po dobrih dosežkih, dovršenosti, obvladovanju, kakovosti
- Visoki standardi pri doseganju
- Je relativno stabilna dispozicija, da težimo k dosežkom in uspešnosti in smo pri tem vztrajni
  - različna pri posameznikih (kot osebna poteza)
  - latentna, do izraza pride, če to terja situacija
  - njeno izražanje je odvisno od moči dispozicije in od ciljnih pričakovanj

Težnja po uspehu, strah pred neuspehom

- Vedenjski model
(Atkinson 1964, Atkinson
& Feather, 1966)

Storilnostno motivirano
obnašanje odvisno:

- od situacijskih dejavnikov
  - pričakovana verjetnost uspeha (P_u)
  - pričakovana verjetnost neuspeha (P_n)
  - pričakovana vrednost uspeha (S_u)
  - pričakovana verjetnost neuspeha (S_n)

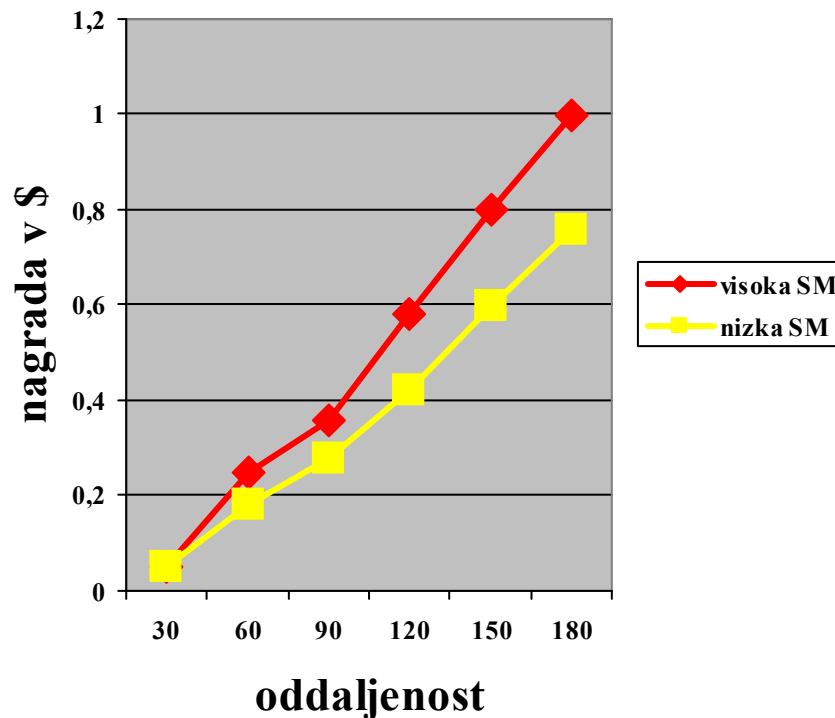
- od osebnih (motivacijskih dejavnikov)

- iskanje (motiv) uspeha (M_u) - ponos
  - največje veselje nad uspehom, če uspemo pri zelo težavnih nalogah
- izogibanje (motiv) neuspeha (M_n) - sram
  - največji sram zaradi neuspeha, če ne uspemo pri zelo lahkah nalogah
- $M_u > M_n$ približevalno obnašanje
- $M_n > M_u$ izogibalno obnašanje

Težji uspeh, večja vrednost

Predlagane nagrade za zadetke pri
metanju obročev

- Sta vrednost in verjetnost uspeha res v obratnem razmerju?
- Eksperiment Litwina (1958):
  - osebe so metale obroče in same ocenjevale, kolikšna nagrada bi bila primerna
  - čim bolj so bile tarče oddaljene, tem večja je bila ocenjena nagrada
    - pri tem so osebe z višjo SM prednjačile, čim večja je bila oddaljenost
- Podobno
  - dela, kjer je težko uspeti, imajo večji ugled in so bolj nagrajevana

Rezultirajoča SM

- visoko storilnostno naravnani (Mu visok, Mn nizek)
- srednje storilnostno naravnani (Mu in Mn visok, Mu in Mn nizek)
- nizko storilnostno naravnani (Mu nizek, Mn visok)

upanje v uspeh (storilnostni motiv)	strah pred neuspehom (anksioznost)	rezultirajoča storilnostna motivacija
VISOK	NIZEK	VISOKA
VISOK	VISOK	VMESNA
NIZEK	NIZEK	VMESNA
NIZEK	VISOK	NIZKA

Strah pred uspehom

- Horner (1968)
- ženske se izogibajo uspešnosti v družbi, ki uspešnosti žensk ne odobrava
- strah pred uspehom pri ženskah
  - po Hornerjevi večji pri ženskah (*women's fear of success increases with their ability, and that the greater their fear, the less well they do in competition with men*)
  - poznejši raziskovalci dvomijo (Brown, Jennings, Vanik, 1974, Tresemer, 1974)
  - danes morda že tudi manj predsodkov do ženske uspešnosti
- strah pred uspehom, vzroki:
  - *"If I will achieve that goal I won't be who I am, I'll change somehow...I will lose my personality."*
  - *"I'm not worth it. I don't deserve to be successful."*
  - *"It is impossible!"*
  - *"I can't do it!"*
  - *"The goal is not worth my effort."*

Kognitivni modeli motivacije

Samopodoba in motivacija

- Sheme jaza (Markus, 1977)
  - Kognitivna shema, ki organizira zaznave, predstave, pojmovanja in prepričanja o sebi (Markus, 1977)
    - Pojmovanja in prepričanja o sebi, ki organizirajo in vodijo procesiranje informacij, relevantnih za samega sebe. Shema vpliva na zaznavanje, pomnenje in vrednotenje sebe in drugih in na delovanje.
  - Vsebuje attribute, ki si jih posebno močno pripisujemo
- Motivacijsko delovanje samopodobe
- Težnja po vzdrževanju pozitivne samopodobe
  - samo(u)služna pristranost
  - modeli samovzdrževanja
  - referenčni model jaza

Na naslednjih straneh

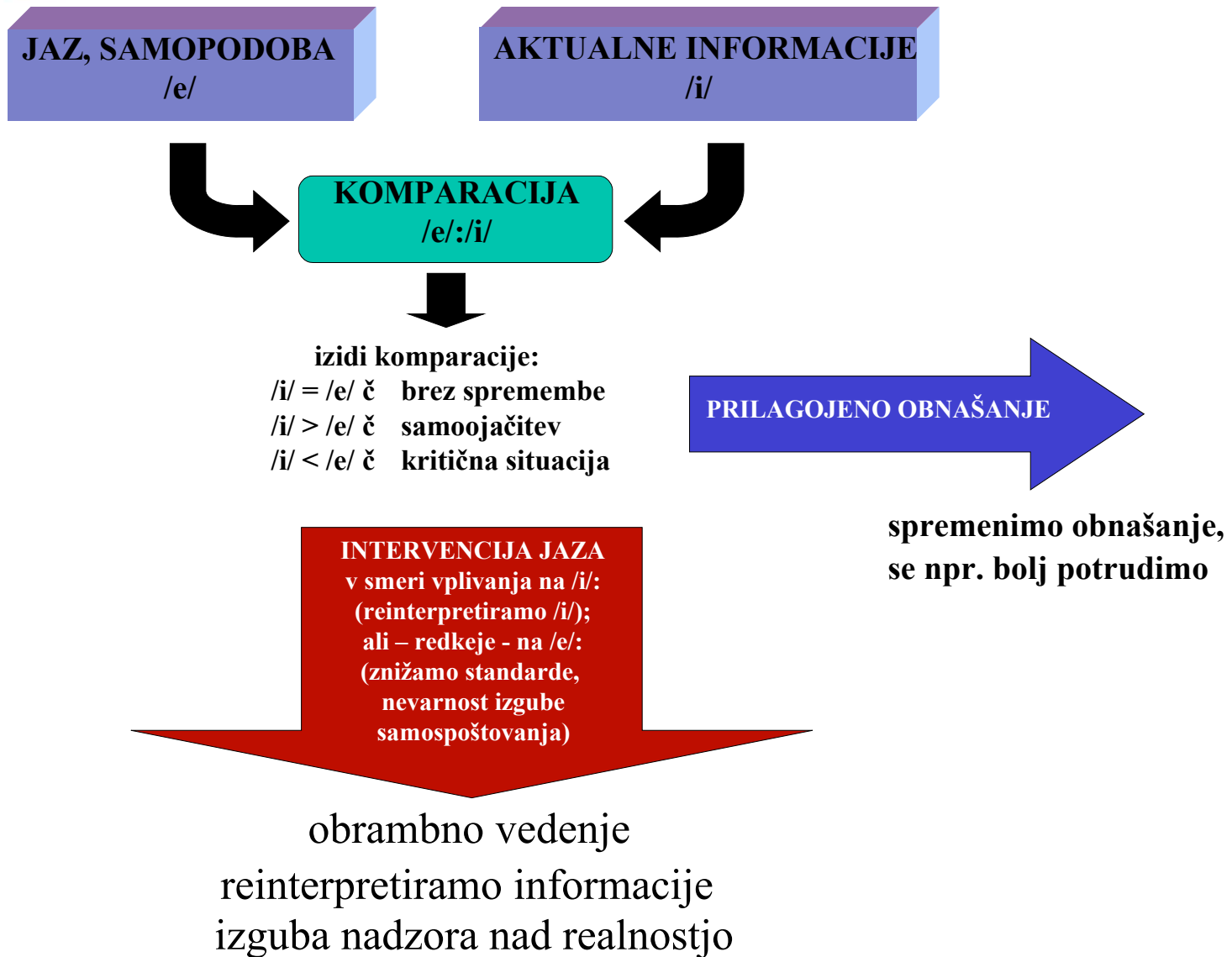

Samoslužna pristranost

- med najbolj dokazanimi psihološkimi zakonitostmi
- pozitivnim povratnim informacijam o sebi bolj verjamemo kot negativnim (Kunda, 1990)
- Zakaj? Ker pozitivne nekritično sprejemamo brez preverjanja, medtem ko negativne preverjamo (Ditto-Lopez, 1992)
- različno atribuiranje (uspehi internalno - neuspehi eksternalno)
- smo lahko vsi nad povprečjem (pri pozitivnih lastnostih vidimo sebe nad povprečjem - pogosto celo visoko)
- nerealistični optimizem
- lažni konsenz (naše /negativne/ lastnosti pretirano radi pripisujemo tudi drugim), lažna enkratnost (v naših /pozitivnih/ lastnostih se radi vidimo kot izjemni in redki)
- Kdo bo šel v nebesa?
- Učinek samoslužne pristranosti
  - pozitiven
    - ščiti pred anksioznostjo, depresivnostjo
    - motivira k boljšim dosežkom
  - negativen
    - maliči realnost in točnost naših sodb
    - spodbuja predsodke

Referenčni model jaza (Musek, 1985, 1993)

Internalnost - eksternalnost

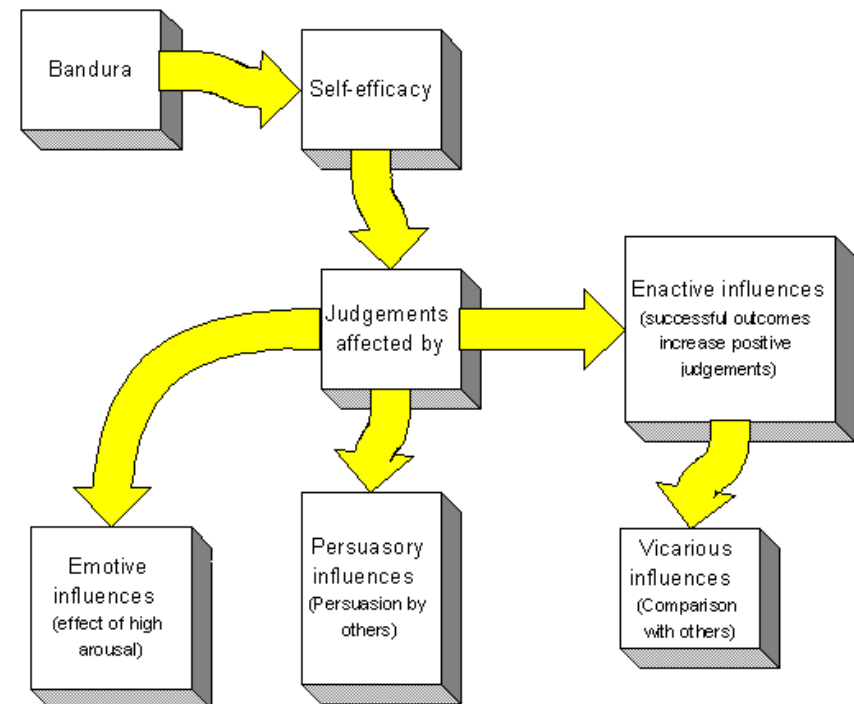
- Merjenje E - I
- Vpliv mesta kontrole na obnašanje
  - internalne osebe skušajo izboljšati situacijo in dosežke bolj kot eksternalne
  - vpliv na reševanje problemov, učenje (pridobivanje informacij), konformnost, občutek odgovornosti
- Dimenzija je pomembna sestavina atribuiranja (pripisovanja vzrokov)
- Dimenzija je pomembna sestavina soočanja s stresom (zakaj?)

Samoučinkovitost

- Bandura
- Samoučinkovitost
  - zaznave in prepričanja o lastni uspešnosti
  - izvori samoučinkovitosti izkušnje
    - mojstrstvo
    - vikarioznost
    - fiziološka in čustvena stanja
    - socialno prepričevanje
  - vplivi samoučinkovitosti in njena vloga
  - obstaja globalna samoučinkovitost?

Self-efficacy - beliefs about ability to cope with a certain situation; whether or not we can execute the required behaviors. Determines how people act in particular situations. Not global, but situation specific

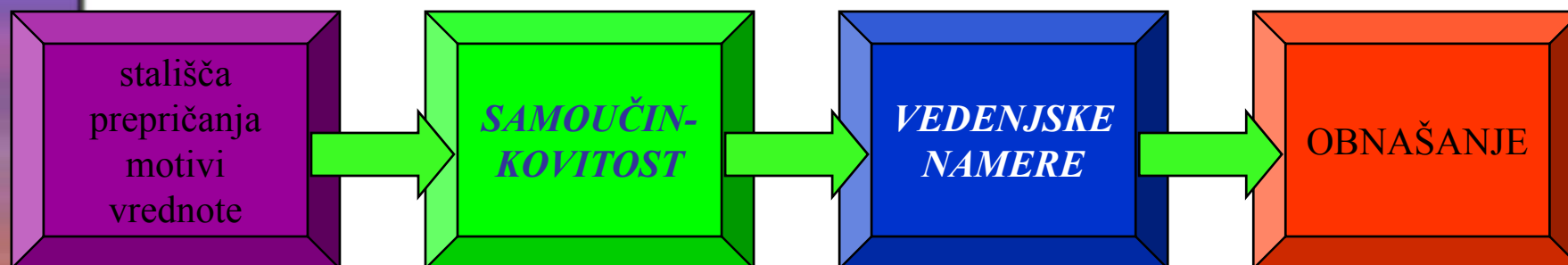

Vpliv samoučinkovitosti na motivacijo in odločanje

“A person's self-efficacy develops as a result of their history of achievement in a particular area, from observations of others successes and failures, from the persuasion of others, and from one's own physiological state (such as emotional arousal, nervousness, or anxiety) while performing a behavior (Bandura, 1977b). Social comparison of one's own performance to the performance of others, especially peers or siblings, also serves as a strong source of self-efficacy. In addition, schools are considered a strong source of self-efficacy. This is an important consideration in today's society where schools are based on the evaluation of students by comparing individual performance to the group's performance. For those students who lag behind or have trouble with academics, this type of evaluation can result in severe deficiencies in self-efficacy (Rosenholtz and Rosenholtz, 1981).”

- Samoučinkovitost močno vpliva na vedenjske namere (odločenost za dejanje, Ajzen & Fisbein, 1977), te pa na končne odločitve
  - želim to doseči
  - to sem sposoben doseči

Zaznana svoboda in reaktanca

- Steiner (1970)
  - zaznana svoboda obnašanja
- Brehm (1966)
  - reaktanca
    - občutje, da nimamo izbire v obnašanju (“notranja zasužnjenost”)
  - težimo k zmanjševanju reaktance, k povrnitvi svobode
- Wortman, Brehm (1985)
  - integracija konceptov svobode, reaktance in naučene nemoči
  - fazni potek
    1. reaktanca
    2. naučena nemoč

Naučena nemoč

- Seligman (1975, 1990, 1991)
- Naučena nemoč
  - izkušnje, da s svojim delovanjem ne dosežemo učinka
  - nehamo si prizadevati
    - tudi, če se razmere spremenijo in bi lahko bili uspešni
- Naučeni optimizem
  - pozitivni slog atribuiranja in pozitivna pričakovanja
  - probleme vidimo kot
    - permanentne, vsepovsod in internalnega izvora = naučeni pesimizem, naučena nemoč
    - začasne, specifične in eksternalnega izvora = naučeni optimizem